

Tài liệu giới thiệu CÁC QUY TẮC CỦA MRC

về

THỦ TỤC HỢP TÁC NGUỒN NƯỚC MÊ CÔNG

PDIES

PWUM

PNPCA

PMFM

PWQ

Thượng nguồn sông Mê Công

MÊ CÔNG MỞ RỘNG

Trung Quốc

Myanmar

Hà Nội

CHDCND Lào

Viên Chăn

Thái Lan

Mekong River

Hạ lưu
sông
Mê Công

Việt Nam

Phnom Penh

Campuchia

Hợp tác nguồn nước vì sự phát triển bền vững của Mê Công

Mê Công là một trong những dòng sông lớn nhất thế giới, dài 4.900 km chảy qua sáu quốc gia: Trung Quốc, Myanmar, Thái Lan, Lào, Campuchia và Việt Nam. Sông nổi tiếng với đa dạng sinh học phong phú và nguồn tài nguyên thiên nhiên dồi dào trực tiếp hỗ trợ cho sinh kế của hơn 65 triệu người dân đang sống tại lưu vực sông Mê Công. Được mệnh danh là “Dòng sông Mẹ”, sông Mê Công đem lại tiềm năng phát triển lớn lao cho khu vực.

Tuy nhiên, tăng trưởng dân số nhanh chóng, đầu tư tăng mạnh cho hạ tầng cơ sở liên quan đến nước, thiên tai khắc nghiệt, hoạt động của con người và biến đổi khí hậu đã và đang đặt ra những nguy cơ to lớn cho công tác quản lý và phát triển nguồn nước sông Mê Công.

Kể từ những năm 1950, trong vài thập kỷ qua, bốn quốc gia lưu vực sông Mê Công là Campuchia, Lào, Thái Lan và Việt Nam đã phối hợp giải quyết những thách thức này. Năm 1995, các quốc gia ký hiệp định về hợp tác nguồn nước khu vực và thành lập Ủy hội Sông Mê Công quốc tế (MRC) để cùng chung tay quản lý nguồn tài nguyên nước dùng chung của dòng sông một cách công bằng và bền vững hơn.

Kể từ đó, MRC đã mở ra một diễn đàn ngoại giao nước cho bốn quốc gia phối hợp chặt chẽ với nhau để sử dụng tốt hơn các nguồn tài nguyên nước, dù vẫn có sự khác biệt về lợi ích quốc gia và ưu tiên phát triển. Là đầu mối tri thức, Ủy hội còn tích lũy và chia sẻ nhiều kiến thức khoa học và chuyên môn kỹ thuật thuộc nhiều lĩnh vực liên quan đến tài nguyên nước để hỗ trợ tốt hơn cho việc quy hoạch phát triển lưu vực như thủy sản, quản lý lũ lụt-hạn hán, và giao thông thủy.

Hiệp định Mê Công và các thủ tục của MRC để thiết lập khuôn khổ hợp tác

Hiệp định Mê Công 1995 là khung pháp lý cho bốn quốc gia hợp tác để phát triển và quản lý tốt hơn các nguồn tài nguyên nước nhằm mang lại lợi ích kinh tế cho bốn quốc gia đồng thời bảo vệ được môi trường. Hiệp định xác định sứ mệnh và các mục tiêu của tổ chức, nêu rõ vai trò cũng như trách nhiệm của ba cơ quan trực thuộc – Hội đồng, Ủy ban Liên hợp và Ban Thư ký – cùng các mục tiêu chiến lược về hợp tác. Về cơ bản, hiệp định giao cho MRC nhiệm vụ thúc đẩy sử dụng tối ưu nguồn tài nguyên nước và phát triển cân bằng lưu vực, đồng thời thúc đẩy và phát huy trọn vẹn tiềm năng của sông Mê Công thông qua kế hoạch phát triển lưu vực.

Qua nhiều năm, MRC và các quốc gia thành viên đã xây dựng được năm bộ quy tắc mang tính thủ tục cùng các hướng dẫn kỹ thuật liên quan về chia sẻ số liệu, giám sát sử dụng nguồn nước, hợp tác sử dụng nước, duy trì dòng chảy và chất lượng nước. Ba bộ quy tắc đầu tiên xác lập quy trình hợp tác về nước, trong khi hai bộ còn lại đặt ra các tiêu chí đánh giá tình trạng nước. Những quy tắc này, gọi là Bộ thủ tục MRC, là một công cụ thống nhất và có hệ thống để thực thi Hiệp định Mê Công.

Năm bộ quy tắc thủ tục:

PDIES

Thủ tục Trao đổi và chia sẻ thông tin số liệu (PDIES), được thông qua năm 2001 để triển khai trao đổi số liệu và thông tin về các chỉ số quan trọng liên quan đến tài nguyên nước giữa bốn quốc gia Mê Công.

PWUM

Thủ tục Giám sát sử dụng nước (PWUM), được thông qua năm 2003 để thiết lập một hệ thống giám sát hiệu quả cho việc sử dụng nguồn nước sông Mê Công và các sông nhánh trong các lĩnh vực khác nhau, bao gồm nước sinh hoạt, tưới tiêu và thủy điện.

PNPCA

Thủ tục Thông báo, tham vấn trước và thỏa thuận (PNPCA), được thông qua năm 2003 tạo thuận lợi cho hợp tác về sử dụng và phát triển tài nguyên nước với một bộ ba quy trình cụ thể cho các dự án cơ sở hạ tầng sử dụng tài nguyên nước được đề xuất.

PMFM

Thủ tục Duy trì dòng chảy trên dòng chính (PMFM), được thông qua năm 2006 đặt ra các tiêu chí đánh giá và quy trình giám sát và duy trì dòng chảy thích hợp trên sông Mê Công và sông Tonle Sap.

PWQ

Thủ tục Chất lượng nước (PWQ), được thông qua năm 2011 củng cố khuôn khổ hợp tác nhằm giám sát và gìn giữ chất lượng nước sông Mê Công và sông Bassac với một loạt tiêu chí đánh giá được thống nhất.

Cuốn sổ tay này giải thích năm quy tắc về thủ tục nêu trên với ngôn ngữ đơn giản, dễ hiểu và nhấn mạnh tầm quan trọng của những quy tắc này đối với hợp tác nguồn nước trong khu vực cũng như phát triển và quản lý lưu vực bền vững.

Xây dựng nền tảng chia sẻ số liệu cho khu vực

Quản lý tài nguyên nước xuyên biên giới ở lưu vực sông Mê Công phụ thuộc rất nhiều vào các số liệu, thông tin có sẵn và đáng tin cậy về những lĩnh vực khác nhau. Để hiểu rõ về tình hình của lưu vực, rất cần có số liệu thực địa trên toàn lưu vực từ thủy sản đến thủy văn và chất lượng nước. Tuy nhiên, do các quốc gia hạn chế chia sẻ số liệu với các quốc gia khác vì lý do an ninh quốc gia và nhiều lý do khác, rất khó có được số liệu về các vấn đề xuyên biên giới.

Để tạo điều kiện phối hợp chặt chẽ trong trao đổi số liệu, MRC và các quốc gia thành viên đã xây dựng Thủ tục Chia sẻ và trao đổi số liệu và thông tin (PDIES), tạo ra khuôn khổ cho các quốc gia Mê Công chia sẻ số liệu trong khu vực để quản lý tài nguyên nước tốt hơn. Được phê chuẩn vào tháng 11 năm 2001, PDIES trở thành bộ quy tắc đầu tiên hỗ trợ cho hợp tác giữa bốn chính phủ khu vực Mê Công.

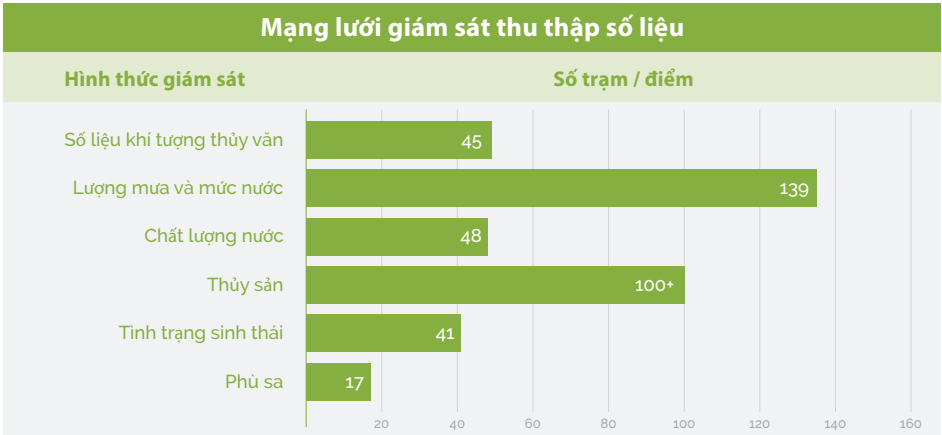

Thủ tục PDIES tăng cường quản lý số liệu trên toàn lưu vực

Thủ tục PDIES và các hướng dẫn kỹ thuật liên quan xác định phạm vi quản lý số liệu trong khu vực, quy định vai trò cùng trách nhiệm của MRC và các quốc gia thành viên cũng như các phương thức thu thập, lưu trữ và phổ biến số liệu. Những quy định này được đưa ra nhằm tăng cường quản lý thông tin có tính tin cậy xuyên biên giới.

Để tuân thủ thủ tục PDIES, các quốc gia được yêu cầu thu thập và chia sẻ các thông tin như thủy văn, khí tượng, địa hình, thủy lợi, giao thông thủy, quản lý lũ lụt, thủy điện, môi trường, kinh tế-xã hội và du lịch cùng nhiều lĩnh vực khác. Những số liệu này được chia sẻ với Ban Thư ký MRC để thống nhất, phân tích và phổ biến cho công chúng.

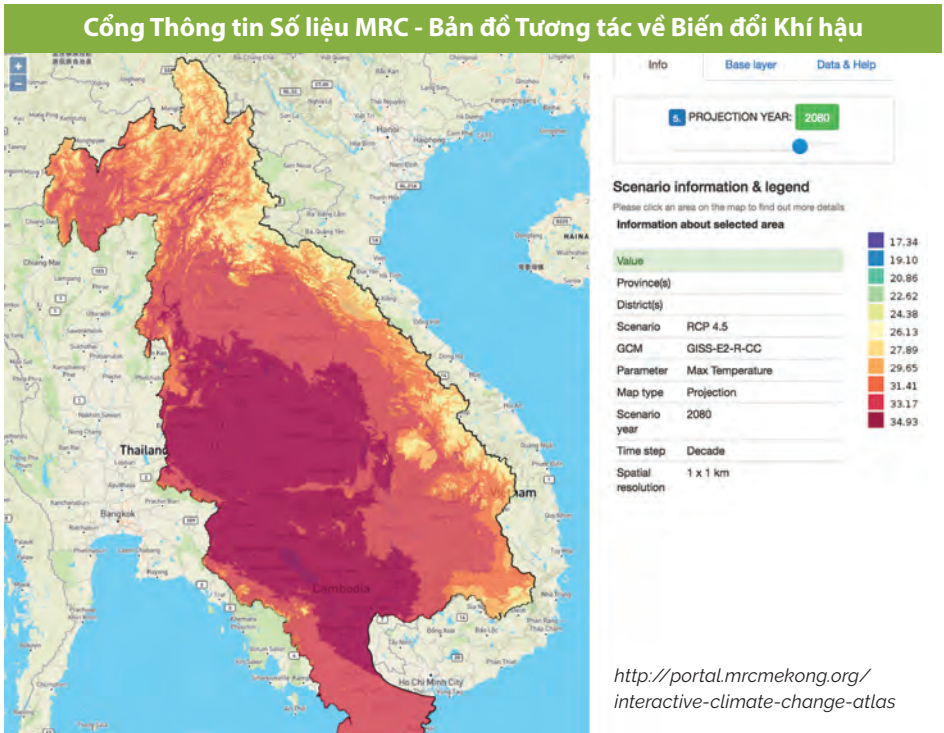
Qua nhiều năm, MRC đã tích lũy được lượng thông tin và số liệu cần thiết cho quản lý và phát triển bền vững của lưu vực, bao gồm cả số liệu lịch sử từ năm 1900 và các số liệu thời gian thực về nhiều lĩnh vực tài nguyên nước khác nhau. Những số liệu này được thu thập thông qua mạng lưới giám sát mở rộng bao gồm 45 trạm khí tượng thủy văn tự động, 139 trạm giám sát lượng mưa và mức nước truyền thống, 48 trạm lấy mẫu chất lượng nước, và hơn 100 điểm giám sát thủy sản.

Thủ tục PDIES giúp tiếp cận các thông tin quan trọng

Có thể tiếp cận những số liệu đã được xử lý thông qua cổng thông tin chia sẻ và quản lý số liệu thuộc Hệ thống Thông tin MRC. Cổng chính về số liệu kỹ thuật là **Cổng điện tử Dịch vụ Thông tin và Số liệu**, hoặc đơn giản là Cổng Số liệu, cho phép người dùng kiểm tra một danh mục chính, cũng như tìm kiếm, phát hiện và tải xuống nhiều số liệu về thủy văn, dự báo lũ lụt, chất lượng nước, biến đổi khí hậu, và những vấn đề khác. Các cơ sở số liệu theo lĩnh vực về thủy lợi, thủy điện và các chỉ số kinh tế-xã hội cũng có sẵn trên mạng để sử dụng trong nội bộ và cả bên ngoài.

Chẳng hạn, trên Cổng Số liệu, người truy cập có thể theo dõi mức nước hàng ngày hay hàng tuần tại các trạm thủy văn khác nhau trên sông Mê Công thông qua một bản đồ tương tác, và từ năm 2008, có thể kiểm tra báo cáo tình hình lũ hàng tuần tại điểm dự báo lũ lụt. Về biến đổi khí hậu, các bản đồ tương tác mới nhất về biến đổi khí hậu cho phép người dùng nghiên cứu nhiều tham số khí hậu trên bản đồ tương tác như lượng

mưa, nhiệt độ trung bình và xem đánh giá tác động của biến đổi khí hậu đối với các kịch bản khác nhau trong tương lai.

Cho đến nay, đã có hơn 700 người dùng đăng ký vào Cổng Số liệu bao gồm các chuyên gia chính sách, cán bộ chuyên môn, những người sử dụng số liệu đầu vào của MRC để phát triển các số liệu/sản phẩm khác, những người làm việc trong lĩnh vực nghiên cứu và sinh viên. Chỉ riêng năm 2017, đã có gần 40.000 người từ hơn 30 quốc gia truy cập vào Cổng Số liệu với 685 yêu cầu về các số liệu cụ thể.

Ngoài các cơ sở số liệu kỹ thuật, MRC còn có rất nhiều sản phẩm tri thức dựa trên phân tích số liệu và các sản phẩm truyền thông khác về MRC. Các sản phẩm này được đăng tải trên website chính thức của tổ chức. Thêm vào đó, MRC duy trì hai cổng thông tin khác: **MekongInfo** là nền tảng cung cấp các sản phẩm tri thức và tin tức liên quan đến Mê Công từ các tổ chức bên ngoài; **Community Forum (Diễn đàn Cộng đồng)** là cổng thông tin để các nhà nghiên cứu và những người làm chuyên môn về tài nguyên nước tương tác và chia sẻ kinh nghiệm.

Nhằm nỗ lực cải thiện trải nghiệm của người dùng trên Cổng Số liệu, MRC sẽ sớm đưa ra một hệ thống quản lý cơ sở cung cấp số liệu theo chuỗi thời gian cho phép người sử dụng dễ dàng tìm thấy các số liệu trong khoảng thời gian nhất định cùng với các số liệu hình ảnh, các bản đồ tương tác và đồ thị. Hệ thống cũng cung cấp thêm nhiều hình ảnh vệ tinh và số liệu bổ sung cho số liệu thực địa. Hệ thống Thông tin MRC cũng cố vai trò đầu mối tri thức của MRC, cho phép những người làm công tác nghiên cứu, chuyên môn và các chuyên gia chính sách tiếp cận được với các số liệu khoa học và dễ dàng tìm hiểu hiện trạng của lưu vực, các xu hướng và điểm nóng trong các vấn đề về nước đồng thời đem lại cơ hội hợp tác với các viện nghiên cứu và các tổ chức khác.

Hỗ trợ sử dụng tài nguyên nước trong tương lai

Tại lưu vực sông Mê Công, an ninh lương thực và sinh kế của hàng triệu người dân nông thôn phụ thuộc vào nguồn tài nguyên thiên nhiên dồi dào của dòng sông. Trong khi đó, các chính phủ và các nhà đầu tư luôn tìm kiếm cơ hội tận dụng tiềm năng sông để phát triển kinh tế và giảm đói nghèo thông qua các dự án sử dụng nước như thủy điện, tưới tiêu và kiểm soát lũ lụt. Do đó, rất cần giám sát các quốc gia Mê Công sử dụng tài nguyên nước như thế nào thông qua số liệu về sử dụng nguồn nước để cung cấp thông tin giá trị cho quản lý và quy hoạch lưu vực để bảo đảm phát triển bền vững ở lưu vực.

Để giải quyết thách thức này, MRC và bốn quốc gia Mê Công đã xây dựng Thủ tục Giám sát sử dụng nước (PWUM) hỗ trợ các hệ thống giám sát hiệu quả đối với hình thức sử dụng tài nguyên nước có thể tác động lớn đến dòng chính. Được thông qua ngày 30 tháng 11 năm 2003 cùng với Thủ tục về Thông báo, tham vấn trước và thỏa thuận (PNPCA), thủ tục PWUM yêu cầu thành lập một hệ thống giám sát sử dụng nguồn nước đối với dòng chính và các sông nhánh chính của sông Mê Công.

Thủ tục PWUM xây dựng các chuẩn mực cơ bản để phát triển nguồn nước

Thủ tục PWUM xác định quy mô của công trình, vai trò và trách nhiệm của các cấp quản lý của MRC cùng các quốc gia thành viên cũng như thể thức giám sát sử dụng nguồn nước. Theo thủ tục PWUM, bất kỳ hình thức sử dụng tài nguyên nước nào tại lưu vực sông Mê Công (sử dụng trên toàn lưu vực) và giữa Mê Công với lưu vực khác (chuyển nước giữa các lưu vực) có tác động đáng kể đều cần được giám sát. Các quốc gia thành viên được yêu cầu thu thập và cung cấp số liệu giám sát, còn Ban Thư ký MRC có nhiệm vụ hợp nhất số liệu, chuẩn bị báo cáo và đưa ra những khuyến nghị cho việc sử dụng hiệu quả hơn.

Hướng dẫn kỹ thuật năm 2006 cho thủ tục PWUM yêu cầu bốn quốc gia Mê Công thiết lập tiêu chuẩn sử dụng nước hiện tại trong phạm vi các dự án hiện có và xác lập một loạt chỉ số để giám sát sử dụng nước trên toàn lưu vực, bao gồm số liệu lượng mưa, các tham số chất lượng nước và hình thức sử dụng nguồn nước; và một bộ chỉ số nữa để giám sát chuyển nước bao gồm vị trí chuyển nước, các thông số kỹ thuật thiết kế và lượng nước được chuyển. Hướng dẫn cũng đòi hỏi phải thành lập một hệ thống giám sát toàn diện việc sử dụng nước tại Ban Thư ký MRC để hợp nhất và lưu trữ số liệu. Theo khuôn khổ này, việc giám sát chuyển nước giữa các lưu vực phải thực hiện hàng ngày vào mùa khô và ít nhất hàng tuần vào mùa mưa.

Tuy nhiên, kể từ khi thông qua thủ tục và hướng dẫn, mới thực hiện được một khối lượng công việc hạn chế do có những khó khăn trong việc thực thi. Đặc biệt rất khó ghi lại được những tác động tích tụ của nhiều đối tượng sử dụng nước quy mô nhỏ như nông dân ở quy mô gia đình, và thiết lập được một hệ thống giám sát việc sử dụng nguồn nước tầm khu vực khi các quốc gia còn thiếu luật cũng như chưa có hệ thống các quyền về nước, ví dụ như việc cấp phép và những yêu cầu báo cáo sử dụng nước.

Thủ tục PWUM thúc đẩy giám sát thử nghiệm

Dù còn có hạn chế, MRC đã và đang hỗ trợ từng quốc gia thành viên tiến hành nghiên cứu thí điểm về giám sát sử dụng nước. Mỗi quốc gia lựa chọn một lưu vực sông để giám sát dưới bất kỳ hình thức nào trong ba loại hình: tưới tiêu, thủy điện hoặc sử dụng cho sinh hoạt. Campuchia tiến hành nghiên cứu thí điểm tại sông Pursat, Lào trên sông Xedone, Thái Lan trên sông Nam Kam, và Việt Nam trên sông Srepok.

Trong quá trình triển khai thí điểm năm 2014-2015, số liệu từ các quốc gia được thu thập và thẩm định thông qua sử dụng cách tiếp cận và công cụ mô hình đã được thống nhất. Các nhóm nghiên cứu thí điểm nhận thấy số liệu về một số phương thức sử dụng nước có thể thu thập dễ dàng trong khi số liệu về các nguồn khác thì lại không dễ thu thập. Họ cũng báo cáo về một số hạn chế liên quan đến phương pháp luận.

Do gần đây MRC tiến hành một số cải cách cơ cấu tổ chức, các hoạt động PWUM trong giai đoạn 2016-2017 bị trì hoãn. Một tổ công tác kỹ thuật mới đã được thành lập để hoàn thiện các nghiên cứu thí điểm, xem xét các số liệu, phương pháp và công cụ giám sát của các nghiên cứu để rút ra bài học và khảo sát một phương pháp luận thử nghiệm dự định sẽ ứng dụng cho việc giám sát sử dụng nguồn nước trên toàn lưu vực. Khi được thiết lập, hệ thống giám sát sẽ cung cấp thông tin cần thiết cho các chuyên gia chính sách cũng như các đối tượng sử dụng nguồn nước để cải thiện quản lý và quy hoạch phát triển nguồn nước.

Hướng dẫn hợp tác khu vực về phát triển nguồn nước

Nhằm khai thác đầy đủ tiềm năng của sông Mê Công để phục vụ phát triển, các quốc gia Mê Công bắt đầu xây dựng cầu, các công trình kiểm soát lũ và tưới tiêu quy mô lớn cùng với các đập thủy điện trên dòng chính và dòng nhánh. Những dự án này mang lại lợi ích kinh tế cho người dân nhưng cũng có thể gây ra những tác động bất lợi xuyên biên giới cho hệ sinh thái và sinh kế của người dân sống phụ thuộc vào dòng sông.

Để có được sự cân bằng giữa phát triển và bảo vệ dòng sông, MRC và các quốc gia thành viên đã xây dựng Thủ tục Thông báo, tham vấn trước và thỏa thuận (PNPCA) nhằm xác lập một cơ chế hợp tác khu vực về phát triển nguồn nước có quy hoạch. Được thông qua vào tháng 11 năm 2003, thủ tục PNPCA yêu cầu bất kỳ quốc gia thành viên nào để xuất một dự án lớn sử dụng nguồn nước trên sông Mê Công cũng phải trải qua một quy trình hợp tác cụ thể để bảo đảm việc sử dụng nguồn nước công bằng và bền vững hơn trong khu vực.

Thủ tục PNPCA yêu cầu ba quy trình tạo điều kiện cho ngoại giao nguồn nước

Thủ tục PNPCA và các hướng dẫn kỹ thuật năm 2005 chỉ rõ ba quy trình cụ thể cho hợp tác khu vực về phát triển nguồn nước, các yếu tố quyết định để áp dụng các quy trình này, và vai trò cùng trách nhiệm của các quốc gia để xuất, các quốc gia được thông báo và ba cơ quan của MRC. Theo quy định của thủ tục PNPCA, bất kỳ dự án sử dụng nguồn nước nào trong khu vực có thể làm thay đổi đáng kể dòng chảy hoặc chất lượng của dòng chính sông Mê Công đều phải trải qua một trong ba quy trình: Thông báo, tham vấn trước, hoặc thỏa thuận cụ thể.

Thông báo yêu cầu quốc gia đề xuất dự án phải thông báo chi tiết nội dung dự án cho các quốc gia thành viên khác trước khi quốc gia đó tiến hành sử dụng nước theo đề xuất.

Tham vấn trước là quy trình được thực hiện trong 6 tháng để đánh giá kỹ thuật và tham vấn chính thức trước khi triển khai dự án được đề xuất.

Thỏa thuận cụ thể yêu cầu tiến hành thương lượng kỹ càng nhằm đạt được sự đồng thuận giữa các quốc gia thành viên về các điều khoản và điều kiện của dự án trước khi sử dụng nước theo đề xuất.

Các quy trình này được áp dụng cho những dự án sử dụng nước nhất định và dựa trên ba nhân tố quyết định: loại hình sông, mùa, và phạm vi sử dụng nước.

Áp dụng quy trình hợp tác PNPCA

Áp dụng các Quy trình hợp tác PNPCA			
Loại sông	Mùa	Quy mô sử dụng nguồn nước	Quy trình yêu cầu
 Dòng chính	 Khô	Giữa các lưu vực (từ lưu vực Mê Công sang một lưu vực khác)	 Đồng thuận cụ thể
		Trong lưu vực (ở trong lưu vực Mê Công)	 Tham vấn trước
	 Mưa	Giữa các lưu vực (từ lưu vực sông Mê Công sang một lưu vực khác)	 Tham vấn trước
		Trong lưu vực (ở trong lưu vực Mê Công)	 Thông báo
 Sông nhánh	 Khô + Mưa	Giữa các lưu vực và trong lưu vực	 Thông báo

Các quy trình được xây dựng nhằm tạo điều kiện cho hợp tác về nước giữa bốn quốc gia nhằm tối ưu hóa việc sử dụng tài nguyên nước, đồng thời giảm thiểu những tác động bất lợi tiềm tàng xuyên biên giới đến môi trường và sinh kế của cộng đồng người dân ven sông. Quy trình này không nhằm mục đích chấp thuận hoặc bác bỏ bất cứ đề xuất dự án nào.

Chẳng hạn, trong quy trình tham vấn trước, Ban Thư ký MRC và các quốc gia được thông báo đánh giá tác tiềm tàng động xuyên biên giới đối với các lĩnh vực liên quan đến nước khác nhau bao gồm thủy sản, thủy văn và giao thông thủy và giới thiệu các giải pháp để giảm nhẹ những tác động bất lợi tiềm tàng. Nếu cần, Ủy ban Liên hợp có thể gia hạn thời gian sáu tháng để tham vấn thêm. Bất kỳ trường hợp chưa được giải quyết nào cũng có thể được chuyển tới cấp Hội đồng MRC để giải quyết.

Thủ tục PNPCA hỗ trợ tham vấn khu vực cho các kế hoạch phát triển

Từ năm 1995 đến cuối tháng 6 năm 2018, MRC đã nhận được 59 hồ sơ dự án sử dụng nguồn nước. Năm mươi lăm hồ sơ được trình cho quy trình Thông báo, bốn cho Tham vấn trước, và không có trường hợp nào cho Thỏa thuận cụ thể.

Trong số 55 dự án thuộc quy trình Thông báo, 50 dự án nằm trên dòng nhánh và năm dự án trên dòng chính, 80 phần trăm trong số đó là các dự án thủy điện, số còn lại là tưới tiêu, kiểm soát lũ và các dự án phát triển hạ tầng khác. Các dự án này gồm dự án thủy điện của Campuchia đề xuất trên sông nhánh Sesan năm 2010; đề xuất năm 1995 của Thái Lan nghiên cứu một nhà máy dẫn nước từ sông nhánh Kok và sông Ing tại lưu vực sông Chao Phraya; và dự án thủy lợi quy mô lớn của Việt Nam tại tỉnh Đắk Lắk được đề xuất năm 2005.

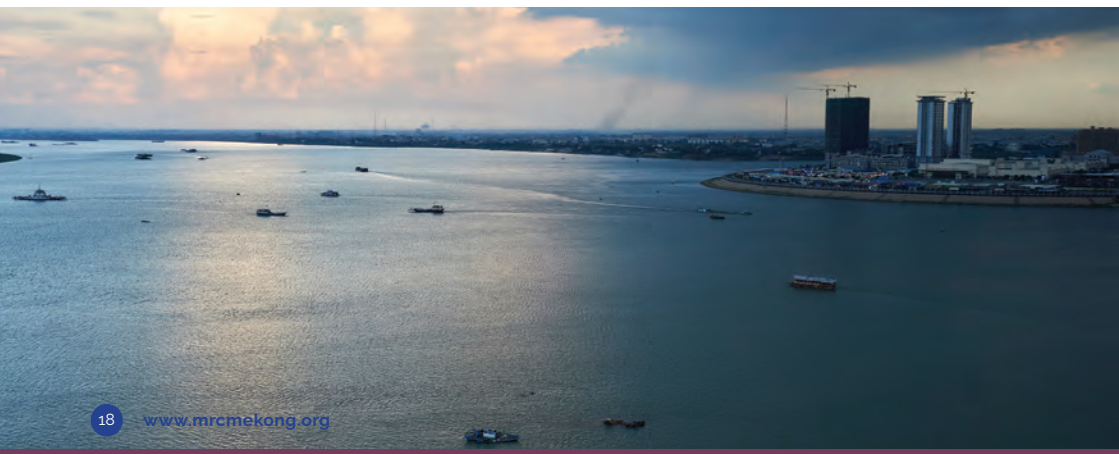
Cả bốn trường hợp thuộc quy trình Tham vấn trước đều liên quan đến các dự án thủy điện trên dòng chính sông Mê Công tại Lào: Xayaburi (2010); Don Sahong (2013); Pak Beng (2016); và Pak Lay (2018). Ba dự án đã hoàn tất quy trình tham vấn trước kéo dài sáu tháng với những đánh giá kỹ thuật kỹ càng và tham vấn công khai. Đối với hai trường hợp đầu là Xayaburi và Don Sahong, cho đến khi kết thúc quy trình, các bên vẫn không đạt được giải pháp chính thức nào. Với trường hợp thứ ba là Pak Beng, bốn quốc gia đã ra một tuyên bố chung thống nhất kêu gọi chính phủ Lào cố gắng tránh, giảm thiểu, và giảm nhẹ những tác động bất lợi xuyên biên giới tiềm tàng đối với dòng chảy, phù sa, đường đi của cá, giao thông thủy và các điều kiện kinh tế-xã hội cũng như đề nghị Ban Thư ký MRC chuẩn bị kế hoạch hành động cho quy trình hậu tham vấn. Quy trình Tham vấn trước cho dự án Pak Lay sẽ được tiến hành sau khi dự án được đệ trình vào tháng 6 năm 2018.

Các tham vấn trước kể trên chính là phép thử cho hoạt động ngoại giao nguồn nước của MRC. Quy trình đem lại cơ hội cho các quốc gia được thông báo ngời lại và giải quyết những lo ngại về ảnh hưởng xuyên biên giới dựa trên phân tích khoa học cũng là cơ hội để các bên tham gia khác đưa ra gợi ý và quan điểm. Với thủ tục PNPCA và các cơ chế ngoại giao nguồn nước khác, MRC đóng vai trò cầu nối thực hiện để đạt được sự phát triển cân bằng và bền vững của khu vực.

Duy trì dòng chảy lành mạnh trên sông Mê Công và Tonle Sap

Sự thay đổi dòng chảy theo mùa của sông Mê Công rất cần thiết cho hệ sinh thái của lưu vực và sinh kế của các quốc gia ven sông. Nếu không có những đợt lũ hàng năm, cá sẽ không thể di trú từ các ao hồ tới đồng bằng ngập lũ để sinh sản. Nước lũ tích tụ tạo thuận lợi cho thủy lợi vào mùa khô trong khi phù sa lắng đọng sau lũ giúp cải thiện độ màu mỡ của đất. Lũ cũng cuốn đi nước tù đọng và nước ô nhiễm. Mô hình dòng chảy tự nhiên này rất cần được duy trì cho hệ sinh thái và sinh kế của sông Mê Công, đặc biệt trong bối cảnh có áp lực từ những dự án đầu tư lớn về sử dụng nước cũng như biến đổi khí hậu.

Do đó, MRC và các quốc gia thành viên đã xây dựng Thủ tục Duy trì dòng chảy trên dòng chính (PMFM), đưa ra quy định cho việc duy trì mức độ tối thiểu hoặc tối đa của dòng chảy trên dòng chính của sông Mê Công và dòng chảy ngược của sông Tonle Sap ở Campuchia, con sông nối dòng chính của Mê Công với Biển Hồ Tonle Sap. Dòng chảy ngược là một hiện tượng độc đáo xảy ra vào mùa lũ khi sông Tonle Sap chảy ngược và đẩy lượng nước dư thừa của nó vào hồ, khiến cho diện tích hồ tăng tới sáu lần. Được thông qua tháng 6 năm 2006, thủ tục PMFM xác định các tiêu chí kỹ thuật để đánh giá mức độ thích hợp của dòng chảy nhằm bảo đảm duy trì được dòng chảy

theo mùa như tự nhiên vốn có, tránh bị ảnh hưởng bởi tình trạng chuyển nước, xả nước tích trữ từ các hồ chứa và những hoạt động khác có thể ảnh hưởng lớn đến dòng chính.

PMFM hỗ trợ duy trì dòng chảy với các tiêu chí đánh giá

Thủ tục PMFM gồm những hướng dẫn kỹ thuật được dự thảo đưa ra ba loại dòng chảy theo mùa cần duy trì:

- ➔ Dòng chảy tự nhiên tối thiểu theo tháng của Mê Công vào mùa khô (tháng 12–tháng 5)
- ➔ Dòng chảy đỉnh điểm tối đa theo ngày của Mê Công vào mùa lũ (tháng 7–tháng 10)
- ➔ Dòng chảy ngược của Tonle Sap vào mùa mưa (tháng 6–tháng 11)

Các hướng dẫn này còn yêu cầu các quốc gia: (1) giám sát dòng chảy theo ngày; và (2) đánh giá thay đổi dòng chảy cho các kế hoạch phát triển nguồn nước được đề xuất.

Thủ tục PMFM xây dựng sáu tiêu chí để đánh giá dòng chảy, ba tiêu chí giám sát và ba tiêu chí khác cho quy hoạch.

Sáu tiêu chí về dòng chảy				
Sông	Mùa	Loại dòng chảy cần duy trì	Các tiêu chí đánh giá dòng chảy	
			Để giám sát	Để quy hoạch
 Mê Công	 Khô	Dòng chảy tối thiểu theo tháng	Bộ tiêu chí về dòng chảy tối thiểu theo ngày	Bộ tiêu chí về dòng chảy tối thiểu theo tháng
	 Lũ	Dòng chảy tối đa đỉnh điểm theo ngày	Bộ tiêu chí về dòng chảy tối đa theo ngày	Bộ tiêu chí về dòng chảy tối đa theo tháng
 Tonle Sap	 Mưa	Dòng chảy ngược	Loạt tiêu chí dòng chảy lịch sử theo ngày tại Prek Kdam	Loạt tiêu chí dòng chảy theo mùa tại Kratie

Thủ tục PMFM giám sát giúp cảnh báo sớm

Thủ tục PMFM yêu cầu bốn quốc gia thành viên tập hợp số liệu dòng chảy hàng ngày tại 12 trạm thủy văn dọc sông Mê Công và sông Tonle Sap như lượng chảy ra, mức độ và khối lượng. Trong mùa mưa, số liệu được gửi tới Ban Thư ký MRC mỗi ngày để thống nhất và phân tích, thông báo tình hình hàng ngày của dòng chảy được phân loại là “bình thường”, “ổn định”, “bất ổn” hoặc “nghiêm trọng”, và công bố trực tuyến trên **website PMFM** của MRC để công chúng tham khảo. Trong mùa khô, số liệu dòng chảy được tập hợp hàng ngày và được gửi hàng tuần tới Ban Thư ký MRC.

Nếu trạng thái là “bất ổn” hoặc “nghiêm trọng”, MRC cảnh báo các quốc gia liên quan để tiến hành các hành động cần thiết, đồng thời hỗ trợ kỹ thuật để giảm nhẹ tác động, nếu được yêu cầu.

Cho đến nay, dòng chảy của cả sông Mê Công và Tonle Sap chủ yếu vẫn bình thường và ổn định quanh năm. Chỉ có một sự cố được ghi nhận là tình huống nghiêm trọng xảy ra vào đầu năm

2010, khi gió mùa năm 2009 kết thúc sớm hơn 6 tuần và gió mùa năm 2010 bắt đầu sớm hơn bốn tuần so với bình thường. Tình hình khô hạn nghiêm trọng được ghi nhận

Các trạm thủy văn giám sát dòng chảy

Phân loại tình trạng dòng chảy

Tốt	Bình thường	Kém	Rất kém

tại hầu hết các trạm giám sát. Có đánh giá cho rằng kiểm soát nguồn nước tại các đập thủy điện nằm trên bậc thang ở thượng nguồn Mê Công có thể góp phần vào tình trạng khô hạn trong khu vực. Bốn quốc gia đã được cảnh báo để có hành động làm giảm nhẹ tác động.

Thủ tục PMFM hỗ trợ tuân thủ quy hoạch dòng chảy

Thủ tục PMFM hỗ trợ quy hoạch phát triển nguồn nước tốt hơn. Khi một kế hoạch phát triển được đề xuất, việc thay đổi dòng chảy được dự kiến thông qua tính toán dung lượng tích trữ nước, dung lượng xả và thời lượng xả của đề xuất này, và đánh giá theo các tiêu chí dòng chảy. Nếu dòng chảy dự kiến không được chấp nhận, các giải pháp giảm nhẹ tác động tiềm tàng sẽ được khuyến nghị cho quốc gia đề xuất dự án.

Các dự án thủy điện Xayaburi, Don Sahong và Pak Beng tại Lào đã thực hiện các phương án kiểm tra về yêu cầu tuân thủ trong quy trình tham vấn trước. Mức độ dòng chảy dự kiến đều được chấp nhận vì công suất tích trữ nước được giới hạn bởi cách vận hành và kiểu thiết kế đập dâng. Cách kiểm tra này cũng được áp dụng cho các kịch bản phát triển toàn lưu vực với một loạt dự án phát triển trong quy hoạch. Thủ tục PMFM góp phần chuẩn hóa cách đánh giá dòng chảy toàn lưu vực.

Bảo vệ chất lượng nước sông Mê Công

Chất lượng nước kém có thể đe dọa đến sức khỏe con người và hệ sinh thái. Duy trì chất lượng nước tốt của sông Mê Công rất quan trọng cho người dân các cộng đồng ven sông và đời sống thủy sinh của dòng sông khi lưu vực sông Mê Công cung cấp nguồn nước và lương thực cho hơn 65 triệu dân.

Để giám sát và bảo đảm chất lượng nước trên toàn lưu vực sông Mê Công, MRC và các quốc gia thành viên đã xây dựng Thủ tục Chất lượng nước (PWQ) để bảo đảm duy trì chất lượng nước được chấp nhận trên sông Mê Công và trên các dòng nhánh chính. Thủ tục PWQ và các hướng dẫn kỹ thuật liên quan xây dựng các tiêu chí đánh giá để quản lý chất lượng nước được thông qua vào tháng 1 năm 2011.

Thủ tục PWQ tăng cường quản lý chất lượng nước

Thủ tục PWQ xác định hai dạng hành động để giữ được chất lượng nước phù hợp cho con người và động thực vật: (1) giám sát chất lượng nước, và (2) ứng phó khẩn cấp để bảo vệ dòng sông và giảm thiểu các tác động lên hệ sinh thái và cộng đồng xung quanh. Thủ tục PWQ yêu cầu bốn quốc gia Mê Công thường xuyên giám sát chất lượng nước trên toàn lưu vực và chuẩn bị các cơ chế ứng phó đối với các trường hợp ô nhiễm nước khẩn cấp như tràn dầu và xả nước thải độc hại.

Về giám sát chất lượng nước, thủ tục PWQ và các hướng dẫn kỹ thuật quy định vị trí và tần suất lấy mẫu nước, xác định các tiêu chí đánh giá cùng các giá trị quan trọng về chất lượng nước đối với sức khỏe con người và đời sống thủy sinh. Hoạt động giám sát chất lượng nước thường xuyên này thay thế cho hoạt động giám sát lưu vực có từ năm 1985 với một mạng lưới các trạm lấy mẫu trên toàn lưu vực sông Mê Công.

Thủ tục PWQ đưa ra điểm số về chất lượng

Tuân thủ theo thủ tục PWQ, bốn quốc gia Mê Công hiện thu thập các mẫu chất lượng nước bề mặt tại 48 trạm lấy mẫu, bao gồm 17 trạm trên dòng chính, năm trạm trên dòng nhánh chính là sông Bassac và các trạm còn lại trên các dòng nhánh khác. Tại mỗi trạm, 12 tham số chất lượng nước (nhiệt độ, pH, độ mặn, độ chua, v.v...) được phân tích hàng tháng và sáu tham số khác (calcium, magnesium, sodium, v.v...) được kiểm nghiệm trong mùa mưa từ tháng 4 đến tháng 10. Yêu cầu về oxy sinh hóa là một tham số khác được đánh giá hàng tháng trong cả năm tại một số trạm được lựa chọn. Sau khi đánh giá chất lượng, các mẫu được phân loại “rất tốt”, “tốt”, “bình thường”, “kém” hoặc “rất kém” đối với sức khỏe con người và năm mức phân loại tương tự đối với đời sống thủy sinh. Các mẫu còn được phân tích cho mục đích tưới tiêu.

Các số liệu mẫu này được gửi tới Ban Thư ký MRC hằng năm để xác minh và lưu trữ trong cơ sở số liệu phục vụ công chúng truy cập. Ban Thư ký MRC thực hiện báo cáo thường niên là Báo cáo giám sát chất lượng nước lưu vực sông Mê Công dựa trên số liệu từ 22 trạm chính của sông Mê Công và sông Bassac.

Phân loại chất lượng nguồn nước					
Đời sống thủy sinh	Cao	Tốt	Trung bình	Kém	Rất kém
Sức khỏe con người	Rất tốt	Tốt	Trung bình	Kém	Rất kém

Qua nhiều năm, MRC đã tích lũy được nhiều tập hợp số liệu thời gian thực tế về chất lượng nước của sông Mê Công và các dòng nhánh. Những số liệu này cho phép các quốc gia Mê Công nhận biết bất kỳ sự thay đổi nào về chất lượng nước để có hành động ngăn chặn hoặc khắc phục cũng như dễ dàng xác định được tình trạng ô nhiễm nước xuyên biên giới. Số liệu còn cung cấp một cơ sở số liệu chuẩn rất hữu ích để nghiên cứu các tác động tiềm tàng của các dự án phát triển trên sông Mê Công. Theo các báo cáo thường niên, chất lượng tổng thể của nước sông Mê Công vẫn tốt trên toàn lưu vực, trừ một vài vấn đề tách biệt tại các khu vực ô nhiễm cao và chưa phát hiện tình trạng ô nhiễm xuyên biên giới.

Thủ tục PWQ kêu gọi có ứng phó chung khi tình trạng ô nhiễm khẩn cấp xảy ra

Để giải quyết các trường hợp ô nhiễm nước khẩn cấp, thủ tục PWQ yêu cầu bốn quốc gia Mê Công xây dựng các kế hoạch khẩn cấp để ứng phó với các tình huống khẩn cấp xuyên biên giới và thiết lập các cơ chế toàn lưu vực để phối hợp hành động. Mặc dù đến nay chưa có sự cố ô nhiễm xuyên biên giới nhưng các quốc gia Mê Công vẫn nhận thấy tầm quan trọng của việc xây dựng các biện pháp ứng phó thống nhất toàn lưu vực để quản lý thiên tai hiệu quả.

Kể từ khi phê chuẩn thủ tục PWQ, bốn quốc gia Mê Công đã đàm phán các quy trình cấp quốc gia và cấp khu vực nhằm quản lý các trường hợp ô nhiễm nước khẩn cấp và xây dựng các hướng dẫn kỹ thuật vào năm 2016 nhằm thiết lập một hệ thống quản lý và ứng phó khẩn cấp. Các hướng dẫn này tuân thủ cơ chế ứng phó thiên tai khẩn cấp của Hiệp hội các Quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) và đang được tiến hành mở rộng cơ chế để bao quát cả các thảm họa do con người gây ra như ô nhiễm nguồn nước. Để tránh thiết lập hai cơ chế ứng phó khẩn cấp song song cho lưu vực, MRC đang tìm cách phối hợp với ASEAN xây dựng các cơ chế ứng phó khẩn cấp tầm khu vực được chuẩn hóa để đáp ứng mọi nhu cầu của quốc gia, khu vực và xuyên biên giới về kiểm soát thảm họa chất lượng nước.

Các Quy tắc về thủ tục của MRC

trang 3

- ① Hiệp định Mê Công năm 1995 và Các Thủ tục của MRC (toàn bộ nội dung):
www.mrcmekong.org/assets/Publications/MRC-1995-Agreement-n-procedures.pdf

Thủ tục PDIES

trang 6

- ① Cổng Dịch vụ Thông tin và Dữ liệu: portal.mrcmekong.org
- ① MekongInfo: www.mekonginfo.org
- ① Diễn đàn Cộng đồng (Community Forum): community.mrcmekong.org
- ① Cơ sở dữ liệu kinh tế-xã hội MRC: sedb.mrcmekong.org

Thủ tục PWUM

trang 10

- ① Thủ tục Giám sát Sử dụng Nước (PWUM):
www.mrcmekong.org/assets/Uploads/Tech-Guidelines-PWUM.pdf

Thủ tục PNPCA

trang 14

- ① Thủ tục Thông báo, Tham vấn trước và Đồng thuận:
www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/Guidelines-on-implementation-of-the-PNPCA.pdf
- ① Tài liệu giới thiệu về PNPCA:
www.mrcmekong.org/assets/Publications/PNPCA-brochure-11th-design-final.pdf
- ① Tham vấn trước PNPCA:
www.mrcmekong.org/topics/pnpca-prior-consultation

- ① Thủ tục Duy trì Dòng chảy trên Dòng chính (PMFM):
www.mrcmekong.org/assets/Publications/policies/Procedures-Maintenance-Flows.pdf
- ① PMFM website: pmfm.mrcmekong.org

- ① Thủ tục Chất lượng Nước:
www.mrcmekong.org/about-mrc/mandate/procedures-for-water-quality
- ① Cơ sở dữ liệu chất lượng nguồn nước: portal.mrcmekong.org/waterquality_map
- ① Báo cáo thường niên về chất lượng nguồn nước:
www.mrcmekong.org/assets/Publications/2016-Lower-Mekong-Regional-Water-Quality-Monitoring-Report-14June18-L-Res.pdf

Ban Thư ký Ủy hội Sông Mê Công Quốc tế

184 Đường Fa Ngoum, P.O.Box 6101, Viên Chăn, CHDCND Lào

ĐT: +856 21 263 263

Fax: +856 21 263 264

e-mail: mrcs@mrcmekong.org

www.mrcmekong.org

Ấn phẩm này chỉ dùng để thông tin cho công chúng.
Đây không phải là tài liệu chính thức về các Thủ tục của MRC.

© Ủy hội Sông Mê Công Quốc tế

Xuất bản tháng 9 năm 2018